

Osnovna razlika između Ciceronove i Salustijeve interpretacije Katilinine urote

Emilio Marin

Bez pretenzija da istražujemo prikaz Katilinine urote u Ciceronovoj i Salustijevoj interpretaciji, izložiti ćemo ukratko ono što nam se čitajući govore *In Catilinam* i monografiju *De coniuratione Catilinae* (*Bellum Catilinae*) učinilo osnovnom razlikom između dviju interpretacija tog događaja.

Urota, koju je Katilina poveo 63. godine pr.n.e. u Rimu, slabo je završila po njezine pokretače. Oni nisu uspjeli u svojoj namjeri da osvoje vlast. Ponajviše zaslugom konzula Cicerona urota je razotkrivena, a njene vođe smaknute. I Katilinina vojska bila je potpuno potučena.

Taj događaj našao je svoj oratorsko-historijsko-književni odraz u spomenuta dva djela Cicerona i Salustija.

Ciceron se rodio 106. godine pr.n.e. u Arpinu u viteškoj obitelji, a Salustije 86. godine u Amiternu u plebejskoj obitelji. Već njihovo porijeklo može rasvijetliti dio uzroka njihova ponašanja i shvaćanja, simpatija i antipatija. Dakle, 63. godine za Katilinine urote konzul Ciceron je imao 43 godine, a razuzdani mladić Salustije 23 godine. Ciceron je svojim govorima tada raskrinkao urotu. Budući da je Salustijevo djelo *De coniuratione Catilinae* izašlo po svoj prilici 43. godine, izlazi da su oba pisca ovaj događaj zapisali u istim godinama života, tj. s 43 godine, s tim što je Salustije pisao 20 godina poslije samoga događaja.

Ciceron, obraćajući se Katilini u svom prvom govoru, na samom početku, karakterizira Katilinino ponašanje riječima *furor* i *effrenata audacia* (C. 1). Temeljna je misao u prvom govoru da Katilina mora napustiti Rim. Tako će s njim izići i sva ostala rulja i svatko će točno znati tko je na jednoj, a tko na drugoj strani. Ciceron naglašava: *Nunc te patria, quae communis est parens omnium nostrum, odit ac metuit* (C. 7). I senatori su protiv Katiline, a mnoštvo rimskih vitezova i ostalih građana stoji oko senata spremno da posluša konzulove naredbe. Na kraju prvog govora Ciceron zaziva Jupitra da satre i uništi *homines bonorum inimicos, hostes patriae, latrones Italiae scelerum foedere inter se ac nefaria societate coniunctos* (C. 13). U drugom govoru Ciceron kaže da se grad veseli što je taj otrov i izbacio iz grada. Međutim, ostalo je u gradu još Katilinih moćnih i uglednih prijatelja. Ako svi oni izađu iz grada, kakva će to biti preslavna pohvala njegovu konzulstvu! Kad ih njegovo konzulstvo - budući da ih ne može izliječiti - ukloni, produžit će državi opstanak ne samo kakvo kratko vrijeme, nego mnogo vjekova. Važno je da se od građana odvрати pogibao ovoga groznog i teškog rata. Svoj drugi govor završava Ciceron molbom građanima da zazivaju bogove da bi grad obranili a *perditissimorum civium nefario scelere* (C. 13). U trećem govoru Ciceron ističe da je spasio urbem

incendiis, caede cives, Italiam bello (C. 6), kako mu je to upravo priznao Senat. U četvrtom, posljednjem govoru, Ciceron naglašava da je ovo zlo uznapredovalo dalje nego što se misli i rasprostrlo se ne samo po Italiji, već je prešlo i Alpe. Ali, svi su složni u obrani domovine: i vitezovi i senatori i robovi i sitni ljudi i zanatlije, jer svi ljube mir.

Salustije, u svom djelu posvećenom Katilininoj uroti, kaže za vođu te urote: fuit magna vi et animi et corporis, sed ingenio malo pravoque (C. 5), te da ga je obuzela libido maxuma rei publicae capiundae (C. 5). Salustije naglašava kako je Katilinu poticalo siromaštvo, kao i pokvarenost građana koje je razdirala raskoš i lakomstvo. Kada je urota bila otkrivena i Katilina u Senatu raskrinkan, ipak se na dvije senatske odluke o nagradi onome koji nešto prokaže nitko nije dao skloniti da to učini. Tanta vis morbi ac veluti tabes plerosque civium animos invaserat (C. 36). Neque solum illis aliena mens erat, qui conscii coniurationis fuerant, sed omnino cuncta plebes novarum rerum studio Catilinae incepta probabat ... Nam semper in civitate, quibus opes nullae sunt, bonis invident, malos extollunt, vetera odere, nova exoptant, odio suarum rerum mutari omnia student (C. 37). Tek kad je urota bila potpuno otkrivena i izneseni dokazi, puk okrene mišljenje, te stane proklinjati Katilinu, a Cicerona kovati u zvijezde. Na glas o smaknuću urotnika u Rimu mnogi su napustili Katilininu vojsku koja je zatim opkoljena i poražena od rimske vojske. Čitava je Katilinina vojska hlabro izgubila. A vojnici-pobjednici, u truplima poraženih, prepoznavali su čas svoje neprijatelje, čas prijatelje i rođake.

Iz ovih odabranih rečenica i stavova Cicerona i Salustija sasvim je očita - bez daljnjih komentara - osnovna, po našem mišljenju, razlika u interpretaciji Katilinine urote kod ta dva poznata rimska pisca. Kod Salustija je građanstvo u cjelini pokvareno, dok su kod Cicerona Katilinini suborci svugdje rasprostranjeni, ali oni ipak predstavljaju izdvojenu rulju. Oni su rulja i za Salustija, ali imanentna suvremenom trenutku rimskog društva. Za Cicerona, oni su, naprotiv, težak, opasan i bolan moment samo kao devijacija u odnosu na ostale staleže koji teže prema miru i ljube ga, barem iz vlastite koristi. Kod Cicerona urota je u manjini a kod Salustija, gotovo paradoksalno, rekli bismo, ona je u većini.